

Vad hände med internationaliseringen?

En rapport om studieavgifternas påverkan
på internationaliseringen av högre
utbildning i Stockholm-Mälardalenregionen

Stjärnbildning

Inledning

Att Sveriges och även Stockholm-Mälardalsregionens högre utbildning är attraktiv för studenter från andra länder är viktigt av många anledningar. Det är viktigt för kvaliteten i utbildningen och för att främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden, både hos studenter och i det omgivande samhället. Men det är också viktigt för att regionens näringsliv ska utvecklas och fortsätta att vara internationellt konkurrenskraftigt.

Mälardalsrådet är en mötesplats för att diskutera och driva storregionala utvecklingsfrågor. Under namnet Stjärnbildning driver vi tillsammans med regionens aktörer ett arbete för att utveckla och synliggöra Stockholm-Mälardalsregionen som kunskapsregion. En del i detta arbete är frågan om en internationaliserad högre utbildning. Att attrahera och ta emot utländska studenter är en del i internationaliseringen.

Under 2011 infördes studieavgifter för studenter som kommer från länder utanför EU och EES och som inte ingår i utbytesprogram. Höskoleverket har presenterat statistik som pekar på en kraftig minskning av antalet sökande studenter från dessa länder, och att de som väl börjar studera är betydligt färre än innan avgifterna infördes.

Med denna rapport vill vi belysa hur avgifterna påverkat lärosätena i vår egen region. Vi vill också ge en bild av vilka åtgärder som kan vidtas för att säkerställa att regionen på kort och på lång sikt är attraktiv att studera i för studenter från hela världen. Rapporten bygger på en enkät riktad till nyckelpersoner vid lärosäten i regionen samt intervjuer med personer med stor betydelse för högskolans framtid i Stockholm – Mälardalsregionen.

Mälardalsrådet hoppas att denna rapport kan vara ett underlag för fortsatt diskussion mellan politiker, näringsliv, akademi och alla andra aktörer som vill att Stockholm-Mälardalsregionen ska vara en stark kunskapsregion också i framtiden.

Anna Lundgren
Generalsekreterare
Mälardalsrådet

Innehåll

Vad hände med internationaliseringen?	1
En rapport om studieavgifternas påverkan på internationaliseringen av högre utbildning i Stockholm-Mälardalenregionen	1
Inledning	3
Sammanfattning	5
Varför internationalisering av högre utbildning?	6
Studieavgifterna	7
Bakgrund till införande av studieavgifter	7
Effekter av införandet av studieavgifter	7
Internationalisering och studieavgifter i Stockholm-Mälardalenregionen	8
Färre registrerade studenter	8
Studieavgifternas effekter på kvalitet och utbud	9
Relativt liten effekt på program- och kursutbud	9
Inga större förändringar av antalet program och kurser	10
Tre av fem ser inga förändringar av kvalitet	10
Svårare för lärosätena att arbeta med internationalisering	11
Många upplever att näringslivet visar litet intresse	11
Vad krävs för att säkerställa god internationalisering?	12
Lärosätenas prognoser för framtiden	13
Intervjuer om internationalisering	14
Utmaningar framöver	22
Utmaningar och ämnen för fortsatt diskussion	22
Stipendier	22
Utbildningens kvalitet	22
Nationell och regional strategi för internationalisering	22
Starkare engagemang från näringslivet	22
Studenternas studiesociala situation	22
Avgifternas förekomst och storlek	22
Metod	23

Sammanfattning

Antalet registrerade studenter från avgiftspliktiga länder har minskat dramatiskt efter införandet av studieavgifter. Effekterna märks olika mycket på olika lärosäten, program och kurser.

64 personer med nyckelfunktion (studierektorer, programansvariga, internationellt ansvariga), vid 14 av regionens 18 lärosäten som tar emot internationella studenter från avgiftspliktiga länder, har svarat på en enkät under mars och april månad 2012.

Åtta av tio uppger att de har färre registrerade studenter från avgiftspliktiga länder nu jämfört med innan avgifterna infördes. Lika många anger att program-/kursutbudet inte har förändrats efter avgifternas införande.

Sex av tio upplever inte att utbildningskvaliteten har förändrats på grund av avgifterna och bland dem som noterar en förändring är det något fler som ser en förbättring än en försämring. Två av tre upplever att avgifterna har gjort det svårare att arbeta med internationalisering vid lärosätet.

Över hälften upplever ett väldigt litet intresse från näringslivet i frågan om internationalisering av högskolan och nästan ingen upplever stort intresse.

Stipendier, praktik och arbetsmöjligheter är exempel på initiativ som efterfrågas från näringslivet.

De tre viktigaste faktorerna för att attrahera avgiftspliktiga studenter är enligt respondenterna stipendier, utbildningens kvalitet och avgifternas storlek.

I en bedömning av hur avgifterna påverkar antalet berörda studenter på kort sikt så är de som svarat på frågan mycket kritiska. Nästan hälften tror att det kommer vara färre studenter från avgiftspliktiga länder som påbörjar studier. När de får bedöma utvecklingen på längre sikt så är de mindre kritiska och det är en större andel som tror på fler studenter än på färre.

I kompletterande intervjuer med lärosätesföreträdare, politiker, företags- och studentintressen framkommer en än mer målande bild av såväl problem och utmaningar som möjliga vägar framåt.

Stipendier, nationella och regionala strategier för internationalisering, bättre studiesocial situation och ökat engagemang från näringslivet är viktiga ämnen för fortsatt diskussion.

Varför internationalisering av högre utbildning?

Flera av de senaste regeringarna, oavsett partifärg, har framhävt vikten av att den högre utbildningen i Sverige arbetar med internationalisering.

Högskolelagen anger: ”Högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden”¹.

Det finns också en nationell strategi för internationalisering av högre utbildning som presenterades i samband med propositionen ”Ny värld – ny högskola”² sommaren 2005.

De övergripande målen är följande:

- Sverige ska vara ett attraktivt studieland för utländska studenter
- de högskoleutbildade ska vara attraktiva på arbetsmarknaden nationellt och internationellt,
- universitet och högskolor ska bedriva ett aktivt internationaliseringsarbete i syfte att främja utbildningens kvalitet och förståelsen för andra länder och internationella förhållanden
- hinder för internationaliseringen ska undanröjas såväl nationellt som internationellt
- uppföljningen av högskolans internationella verksamhet ska utvecklas och förbättras.

Strategin bekräftades i den efterträdande regeringens proposition ”Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid”³ när den lämnades över till Sveri-

ges riksdag den 26 mars 2009, men med följande brasklapp:

”Även om regeringen anser att målen i internationaliseringsstrategin fortsatt utgör en bra grund för lärosätenas internationaliseringsarbete, kan det finnas skäl att överväga en utveckling av strategin i förhållande till de utmaningar som den allt snabbare globaliseringen innebär för svensk högre utbildning och i samband med att regeringen tar ställning till Studieavgiftsutredningens betänkande Studieavgifter i högskolan (SOU 2006:7) i fråga om införandet av avgifter för studenter från länder utanför EES och Schweiz. Det kan i det sammanhanget också finnas skäl att överväga behovet av förstärkt uppföljning av de mål som anges i strategin, bl.a. mot bakgrund av den kritik som Riksrevisionen har fört fram i rapporten Rekryteringen av internationella studenter till svenska lärosäten (RiR 2008:22).”

Sammanfattningsvis kan det konstateras att regeringar av olika färg samt en enad riksdag vid flertalet tillfällen har antagit mål och strategier för vikten av att fler utländska studenter kommer till svenska lärosäten och studerar. Både för att öka kvaliteten i högre utbildning och för att öka förståelsen för andra länder och kulturer.

¹ Högskolelag (1992:1434) 1 kap 5 §

² prop. 2004/05:162

³ prop. 2008/2009:175

Studieavgifterna

Bakgrund till införande av studieavgifter

Genom ett beslut den 22 december 2004 tillsatte den socialdemokratiska regeringen genom utbildningsdepartementet en särskild utredare, Erland Ringborg, som fick i uppdrag att utreda hur studieavgifter kan införas för studenter från länder utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, EES. Utredningen antog namnet Studieavgiftsutredningen⁴ och den överlämnade sitt betänkande Studieavgifter i högskolan till regeringen i januari 2006⁵. Utredningen föreslog följande:

”Att utbildningen på grundnivå och avancerad nivå för studenter från länder utanför EES skall finansieras genom avgifter som fastställs av varje högskola. Avgifterna skall beräknas så att de – utöver själva utbildningskostnaderna – täcker kostnaderna för stöd och service till utbildningen, för avgiftssystemet och för de insatser som detta föranleder. Krav på full kostnadstäckning skall gälla en högskolas samlade utbud av avgiftsfinansierad utbildning, inte den enskilda utbildningen.”

Utredningen föreslog också att avgifter inte bör införas isolerat. ”I så fall blir det omedelbara resultatet inte den eftersträvade ökningen av antalet utländska studenter utan med all säkerhet en minskning. Avgiftssystemet måste i stället ses som grundbulten i en strategi vars andra delar också måste förverkligas för att systemet på sikt skall bli

meningsfullt. I strategin bör ingå:

- Fortsatt utveckling av utbildningar som är attraktiva för utländska studenter.
- Ökade insatser för stöd och service till utländska studenter.
- Ökade insatser för att marknadsföra enskilda utbildningar liksom den svenska högskolan i stort.
- Ökade medel till stipendier för att motverka negativa effekter av införandet av avgifter och minska privatekonomins betydelse för rekryteringen av studenter.
- Ändrade regler för arbetskraftsinvandring så att det blir lättare för utländska studenter att stanna i Sverige för att arbeta efter avslutade studier.”⁶

Studieavgiftsutredningen tillsammans med en rapport från Riksrevisionen⁷ låg till grund för den borgerliga regeringens proposition ”Konkurrera med kvalitet – studieavgifter för utländska studenter”⁸ vilken lämnades över till riksdagen i februari 2010. Propositionens förslag vann bifall och studieavgifterna infördes den 1 augusti 2011 för studenter från tredjeländ, det vill säga länder utan för EU/EES och Schweiz, som inte deltar i utbytesprogram.

⁶ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/71/00/9316e296.pdf>

⁷ ”Rekrytering av internationella studenter till svenska lärosäten”, http://www.riksrevisionen.se/PageFiles/1775/RiR_2008_22.pdf

⁸ prop. 2009/10:65

⁴ dir. 2004:183

⁵ SOU 2006:7

Effekter av införandet av studieavgifter

Högskoleverket, HSV, har nyligen publicerat en rapport⁹ som utifrån riket som helhet och på lärosättesövergripande nivå beskriver hur antalet sökande, antagna och registrerade studenter från numera avgiftspliktiga länder har påverkats efter införandet av studieavgifter. Längre fram i denna rapport presen-

teras för första gången en nulägesbild och prognos utifrån lärosätena i Stockholm – Mälardalsregionen.

Totalt antogs 4 600 avgiftsskyldiga studenter till höstens studiestart. Men av dessa började knappt 1 350 att studera. Därmed var det bara 29 procent av de som antogs som sedan registrerade sig. Motsvarande andel bland svenskar som antas är 79 procent.

⁹ HSV rapport 2011:17 R

Det fanns också ett antal utländska studenter som betalade studieavgiften men som inte påbörjade studierna, främst på grund av hinder med uppehållstillstånd.

Antalet registrerade studenter kan jämföras med HSV:s uppgift om att det läsåret 2009–2010 var 16 600 inresande tredjelandsstudenter. Även om siffran inte är fullt ut jämförbar så har lärosätena av allt att döma betydligt färre sökande, antagna och registrerade studenter från avgiftspliktiga länder.

De avgiftsskyldiga studenterna utgör cirka 0,4

procent av samtliga 348 000 studenter som registrerats vid universitet och högskolor till och med 15 oktober 2011.

Konsekvenserna av reformen efter första antagningen är att betydligt färre studenter från tredjeländ söker sig till Sverige för att studera, samtidigt som antalet som faktiskt kommer och studerar inte har minskat lika drastiskt. Detta eftersom det minskande antalet studenter från avgiftspliktiga länder delvis har ersatts med studenter som inte är avgiftspliktiga (inom EU eller i utbytesprogram).

Internationalisering och studieavgifter i Stockholm-Mälardalsregionen

64 internationellt ansvariga, studierektorer eller programansvariga på studieprogramsinstitutioner vid 14 lärosäten i Stockholm-Mälardalsregionen, har svarat på en enkät från Mälardalsrådet. Frågorna handlar om hur införandet av studieavgifterna påverkat lärosä-

tena och om insatser som kan behövas framöver för att lärosätena i regionen ska kunna attrahera och ta emot fler studenter från utomeuropeiska länder. I metodkapitlet beskrivs närmare hur studien genomförts.

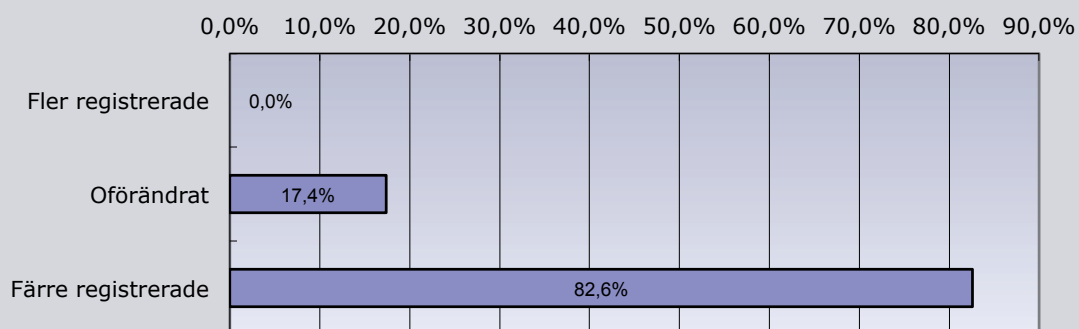
Färre registrerade studenter

Som ett komplement till HSV:s statistik på aggregerad nivå, ombads respondenterna som arbetar på en programinstitution eller motsvarande att beskriva hur sök- och antagningstrycket förändrats efter avgifternas införande. De effekter i form av dalande söktryck från utomeuropeiska studenter som HSV presenterade för riket som helhet ser ut att gälla också på enskilda utbildningsprogram vid lärosätena i Stockholm-Mälardalsregionen. Dock finns skillnader mellan de olika lärosäten och program som ingår i denna studie.

Fler än tre av fyra studierektorer eller utbild-

ningsprogramansvariga som deltagit i undersökningen uppger att antalet sökande studenter från avgiftspliktiga länder har minskat i deras verksamhet och ungefär samma siffror gäller på frågan om hur avgifterna påverkat antalet antagna studenter. När frågan ställs om hur många som väl har registrerat sig, alltså påbörjat studierna, så är det ännu fler som anger att det är färre studenter från avgiftspliktiga länder.

Hur har antalet REGISTRERADE studenter från studieavgiftsskyldiga länder förändrats efter införandet av studieavgifter?



Totalt 46 har studierektorer eller programansvariga har svarat på denna fråga (frågan ställdes ej till respondenter som befinner sig på lärosätessövergripande nivå då dessa omfattas av HSV:s studie).

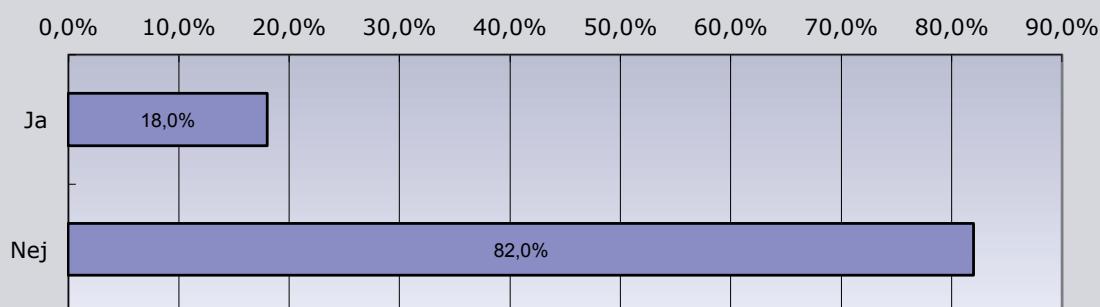
Studieavgifternas effekter på kvalitet och utbud

Relativt liten effekt på program- och kursutbud

Färre än var femte svarande i undersökningen uppger att program-/kursutbudets innehåll förändrats på grund av studieavgifterna. Bland dem som har

förändrat innehållet uppger de flesta att program fått ställas in eller fortsätta med mindre resurser och antal studenter.

Har program-/kursutbudets innehåll förändrats på grund av införandet av studieavgifter?

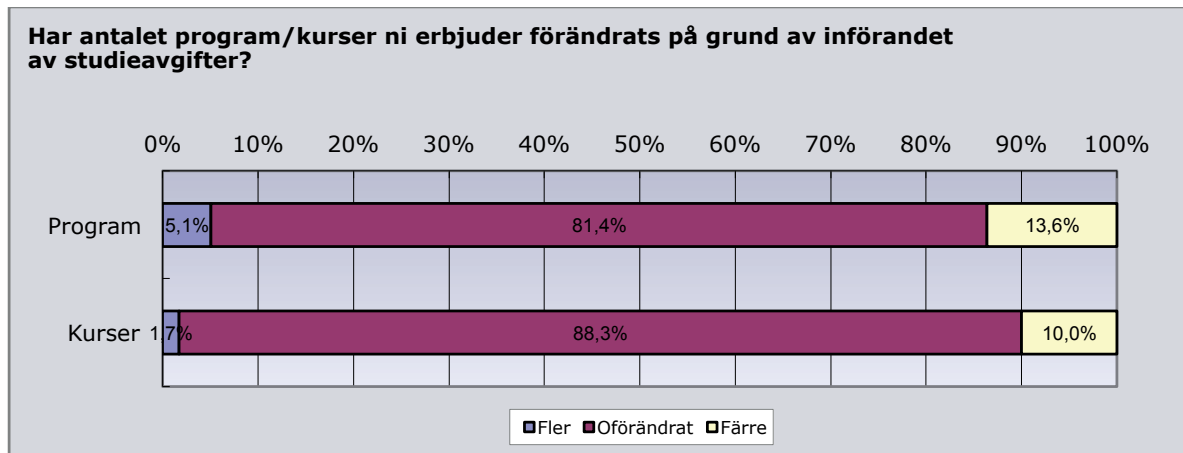


Totalt 61 respondenter har svarat på frågan

Inga större förändringar av antalet program och kurser

Även när det gäller program/kurser som erbjuds i verksamheten svarar de allra flesta att avgifterna inte inneburit någon förändring. Det är något fler som

uppger att det har blivit färre program/kurser än vad det är som uppger att det blivit fler program/kurser.

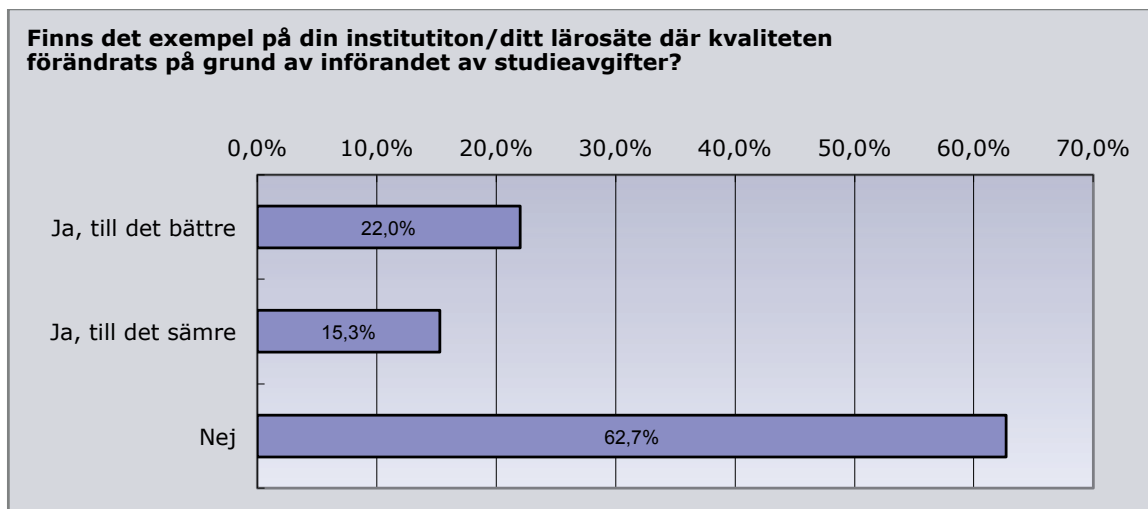


Totalt 61 respondenter har svarat på frågan

Tre av fem ser inga förändringar av kvalitet

En majoritet av de svarande uppger att kvaliteten i verksamheten inte har påverkats av införandet av studieavgifter. Något fler respondenter anser att kva-

liteten blivit bättre jämfört med andelen som anser att den blivit sämre.



Totalt 59 respondenter har svarat på frågan

Bland de som anser att kvaliteten förändrats och som kompletterat sina svar med text framkommer bland annat följande:

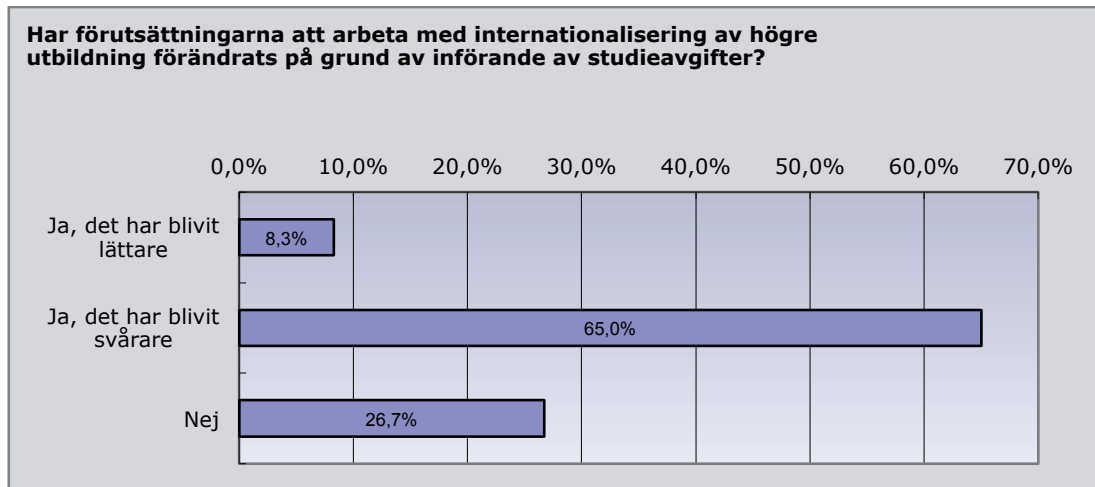
- Färre internationella studenter gör att det blir sämre bredd av erfarenhet och kunskap

- Urvalet har blivit sämre vilket gör att vi har studenter som inte kan gå fram i samma takt som tidigare
- De som kommer är mer motiverade

Svårare för lärosätena att arbeta med internationalisering

På frågan om förutsättningarna för att arbeta med internationalisering har förändrats på grund studie-

avgifterna menar nära två av tre att det har blivit svårare att arbeta med frågan.



Totalt 60 respondenter har svarat på frågan

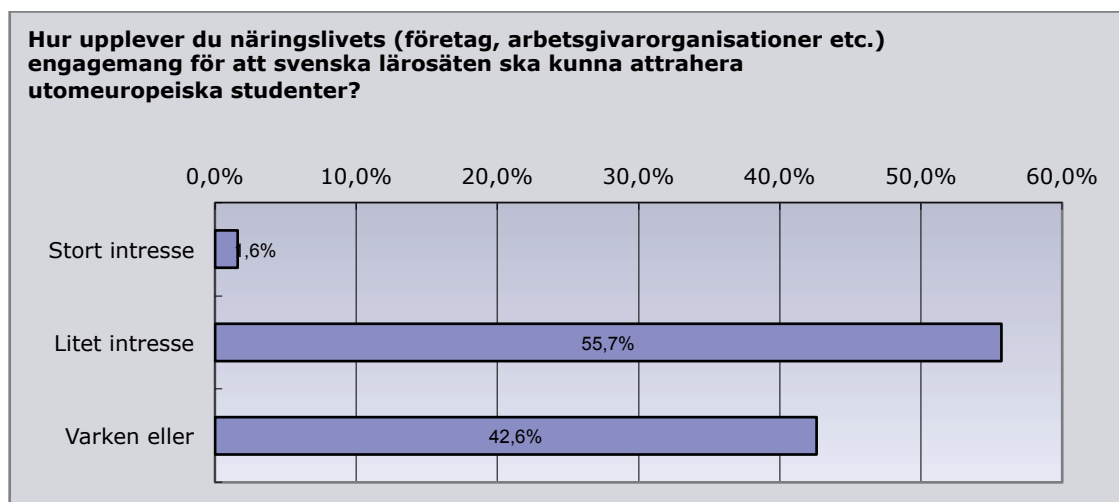
Bland dem som svarat att det blivit svårare och som valt att motivera sina svar är kritiken hård. Många respondenter menar att reformen genomfördes för snabbt och/eller att den inte borde genomförts alls. Många framhåller också att arbetsbördan med att

göra ett program eller en kurs intressant för utländska studenter är lika stor även om antalet registrerade blir färre, alltså lika mycket jobb men för en mindre intäkt. Slutligen uppger flera respondenter att administrationen också är tidskrävande.

Många upplever att näringslivet visar litet intresse

Över hälften upplever att näringslivets engagemang för att svenska lärosäten ska kunna attrahera utom-

europiska studenter är litet. En enda respondent uppger att intresset är stort hos näringslivet.



Totalt 61 respondenter har svarat på frågan

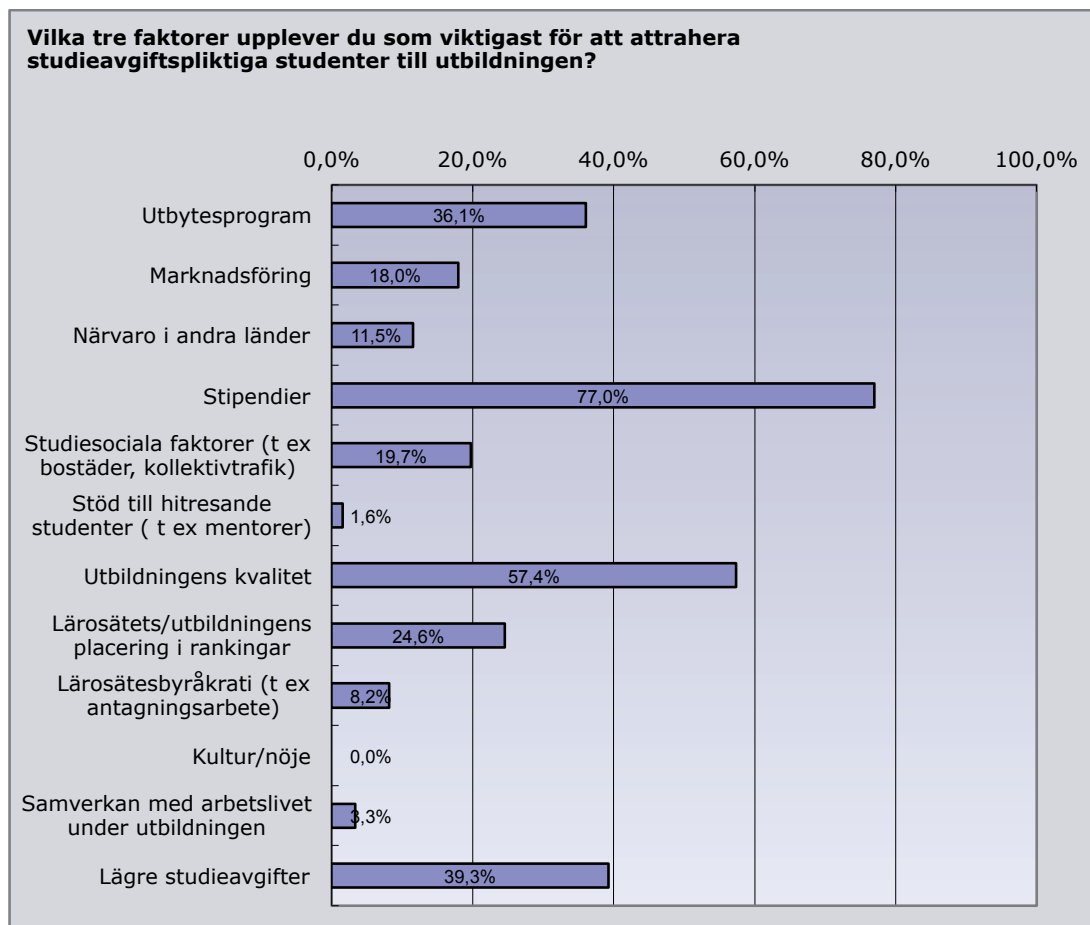
Bland dem som kommenterat sitt svar fanns bland annat budskap om att näringslivet borde vara delakt-

tiga i frågan om att skapa bra stipendier.

Vad krävs för att säkerställa god internationalisering?

På frågan om vilka de viktigaste faktorerna är för att attrahera avgiftspliktiga studenter svarar lärosätesföreträdarna att stipendier, utbildningens kvalitet, lägre

studieavgifter och utbytesprogram är de viktigaste faktorerna.



Totalt 61 respondenter har svarat på frågan.

Bland de få som valde att kommentera sina svar på denna fråga så framkom bland annat oro för att konstnärliga utbildningar i linje med principen om självbärande storlek på avgifterna får väldigt höga

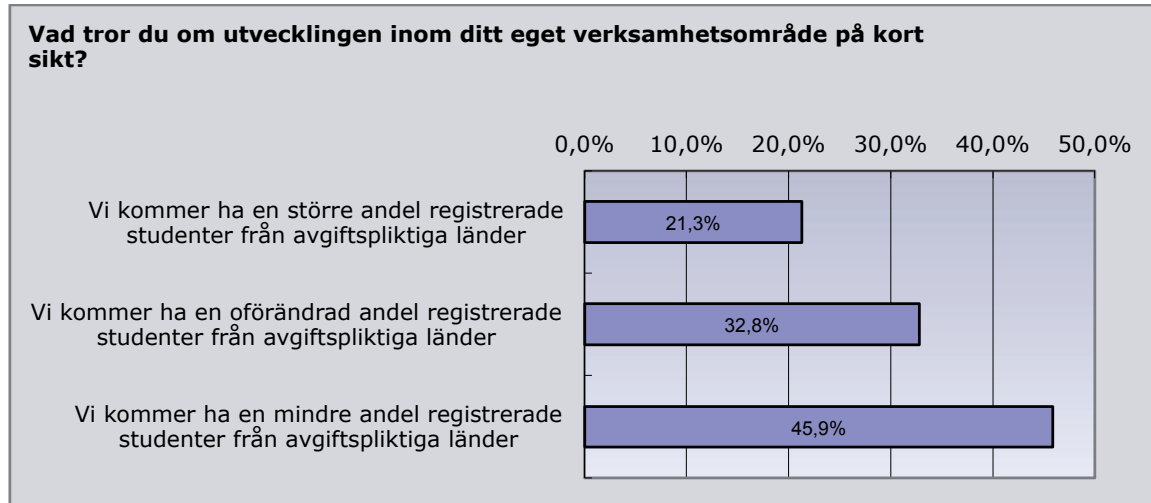
avgifter eftersom de är dyra att erbjuda. Detta försvårar internationaliseringen vid dessa lärosäten och respondenten lyfte frågan om det går att pressa ned avgiften för just dessa studenter.

Lärosätenas prognoser för framtiden

Lärosätesföreträdarna ombads i enkäten att göra en bedömning av antalet studenter från avgiftspliktiga länder i framtiden.

När det handlar om hur avgifterna påverkar antalet

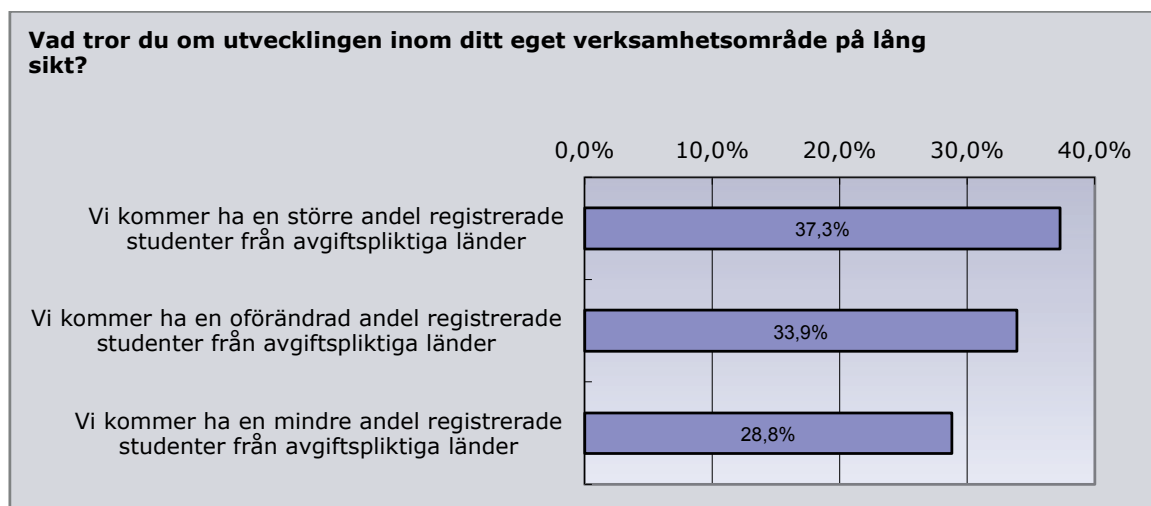
berörda studenter på kort sikt så är de som svarat på frågan pessimistiska. Nästan hälften tror att det kommer vara färre studenter från avgiftspliktiga länder som påbörjar studier.



Total 61 respondenter har svarat på frågan

När lärosätesföreträdarna ombads ange vad de tror om utvecklingen på lång sikt syns en mer positiv inställning och även om det inte är en majoritet som

tror på en större andel studenter från dessa länder så är det fler som tror på en ökning än på en minskning.



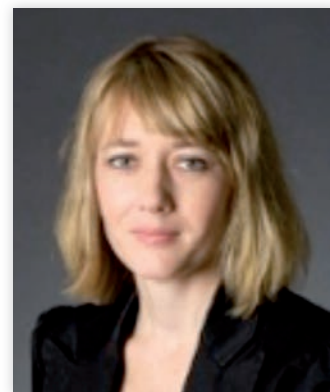
Totalt 59 respondenter har svarat på frågan

Intervjuer om internationalisering

För att komplettera enkätstudien har intervjuer av åtta personer med stor betydelse för högskolans framtid i Stockholm – Mälardalen genomförts. Frågor har ställts om studieavgifternas effekter och hur lärosäten, politiker, näringsliv och andra aktörer kan arbeta för att säkerställa god internationalisering och att regionen attraherar och tar emot internationella studenter.

ANNA GISSLER
STOCKHOLM BUSINESS REGION DEVELOPMENT

”Sverige är ett relativt litet land och behöver därför studenter från andra länder. För att höja kompetensen inom näringslivet behöver vi få hit de skarpaste hjärnorna så att vi är konkurrenskraftiga gentemot andra länder.”



Anna Gissler är VD för Stockholm Business Region Development och anser att det är oerhört viktigt att den högre utbildningen lockar utländska studenter. Hon ser en risk i att om Sverige som litet land inte får de skarpaste hjärnorna att komma hit för att studera så förlorar vi som land mycket i kompetens och konkurrenskraft. Avgiftsreformen riskerar därmed enligt Anna att få konsekvenser för företagen i Stockholmsregionen. Hon ser redan idag hur lärosäten som KTH tappat många utländska studenter.

– Vi ser hur det är akut brist på kompetent arbetskraft i regionen inom vissa branscher. Framför allt inom teknik och vissa delar inom IT.

Anna berättar att Stockholm Business Region Development har påbörjat ett arbete när det gäller utländska studenter där de gått ut med en enkät för att bland annat höra vad studenterna tycker om Stockholm och vad som kan göras bättre. Undersökningen är både ett led i att kartlägga anledningar till att utländska studenter kommer till regionen samtidigt som det är av intresse för Stockholms stad att få kontakt med studenterna för att få dem att vara ambassadörer för budskapet Stockholm- the Capital of Scandinavia. Näringslivet anser hon gör

en hel del redan idag. Ett exempel på detta som hon nämner är Stockholm IT region, ett samarbete där de största ICT- bolagen har gått samman och gör gemensamma satsningar för att marknadsföra Stockholm inom ICT- frågor samt locka fler studenter till de tekniska utbildningarna. En aktör hon dock anser skulle kunna arbeta tillsammans med näringslivet ännu mer målinriktat är akademin.

– Jag tycker att akademin själva har ett stort ansvar när det gäller internationalisering av högre utbildning. Istället för att lärosätena kör sitt eget race som de i många fall gör idag behöver de samverka mycket bättre i dessa frågor.

Anna nämner också den satsning som Högskolan i Gävle har gjort genom att ha kontor på ett antal platser i Kina och därmed inte tappat så många utländska studenter. Det visar också på, anser hon, att det inte bara är kostnaden som spelar roll utan också marknadsföring. När hon får ange tre viktiga insatser för att attrahera utomeuropeiska studenter så är det just marknadsföring tillsammans med lärosätets ranking och lägre studieavgifter som hon tror är de mest viktiga.

LINA GLANS SSCO



Det är viktigt att lärosätena attraherar internationella studenter. Vi behöver ambassadörer för Sverige och Stockholm

som ger sig ut i världen och bär med sig positiva budskap om vårt land och vår region.”



Lina Glans är ordförande för Stockholms Studentkårers Centralorganisation. Hon menar att det är viktigt för lärosäten i hela landet att man förmår att rekrytera internationella studenter, men det är särskilt viktigt för huvudstadsregionen som vill konkurrera med andra attraktiva storstadsregioner i världen. Stockholm står också inför en utmaning i form av att det kommer finnas en stor brist på högutbildad arbetskraft, något som ytterligare stärker behovet av att attrahera utländska akademiker till regionen.

– Det är studieavgifterna som är främsta orsaken till att vi har vikande söktryck från internationella studenter. Men vi har även andra konkurrensnackdelar i form av språket och att vi är ett kallt okänt land långt upp i norr. Vi har inte en jättebra utgångspunkt om jag ska vara ärlig och vi behöver därför vara bättre än andra på att göra oss attraktiva.

Lina framhåller också att en internationaliserad högre utbildning bidrar till att kvaliteten i utbildningarna blir bättre. De studenter som inte har möjlighet att resa ut i världen kan ändå ta del av internationaliseringen genom att utländska studenter kommer hit till Sverige. Samtidigt menar Lina att mål om internationalisering också måste följas upp av hårt arbete från alla inom och runt akademien.

– De utmaningar som en internationaliserad högskola innebär är väldigt komplexa. Till exempel är det avgörande att vi kan erbjuda en bra boendesitua-

tion för de studenter som reser hit, samtidigt som vi har en bostadsbrist också för de studenter som redan är här. Det behövs en regional strategi för hur vi ska arbeta med internationalisering av högre utbildning.

Lina menar att vi går miste om ett viktigt internationaliserande element om vi får färre internationella studenter och att fler aktörer därför behöver lägga mer kraft kring just dessa frågor. Lina efterlyser särskilt ett större engagemang från näringslivet. Dels genom att hjälpa studenter att komma i kontakt med arbetslivet under sina studier, men också genom stipendier som säkerställer att vi får en stor och bred grupp av internationella studenter som vill söka sig till regionen. Utöver detta behöver regionens alla aktörer vässa sitt sätt att utveckla och marknadsföra sina erbjudanden till internationella studenter.

– Vi behöver en regional strategi som anger hur vi kan marknadsföra fördelarna med att studera i regionen. Men strategin måste också rymma konkreta åtgärder för hur det blir bättre när man väl är här. En så enkel sak som att få ett bankkonto kan vara mycket svårt för inresande studenter. Samma sak med att få extrajobb eller att hitta bostad.



Stärkta stipendier, kraftigt sänkta ansökningsavgifter, anpassning av Erasmus Mundus och samordning av olika utlandsmyndigheter, det är vad som minst krävs om vi ska prata om internationalisering.”



Eva Åkesson är ny rektor för Uppsala universitet. Hon konstaterar att man redan nu kan se tydliga effekter av studieavgifterna. Uppsala universitet har dock kraftigt förstärkt internationaliseringsarbetet för att dämpa negativa effekter och det har gett resultat i den senaste statistiken över sökande studenter.

– Det finns mycket vi på lärosätena kan göra men det är även mycket som ligger utanför det enskilda lärosätets beslutsområde. Jag skulle vilja se en nationell utvärdering och analys av vilka ytterligare åtgärder som behövs för att vi ska kunna attrahera och ta emot studenter från andra länder.

Som exempel på områden som kräver ett engagemang från regering och andra myndigheter nämner hon stipendiesystem som behöver bli mer omfattande och Svenska institutets allt för begränsade budget för att marknadsföra svensk högre utbildning utomlands. Eva menar också att ett mycket stort hinder som inte fått så mycket uppmärksamhet ännu är de ansökningsavgifter som VHS tar ut av de sökande. Denna avgift är idag på 900 och Eva menar att det är en mycket hög avgift jämfört med andra länder och att den riskerar bidra till att skrämja bort studenter.

Eva menar också att vårt regelverk behöver anpassas efter införandet av studieavgifter så att svenska lärosäten kan delta i Erasmus Mundus programmen, som syftar till att främja internationella samarbeten. Ett stort problem är att studenterna som omfattas av programmen inte ses som avtalsstudenter.

– Svenska regelverk sätter käppar hjulet för vårt deltagande i Erasmus Mundus som är ett mycket kraftfullt och viktigt verktyg i arbetet med att utveckla kontakter och samarbeten med utomeuropeiska lärosäten. Det ger förutsättningar att bygga nya globala samarbeten också utanför de vanliga samarbetsländerna. Uppmuntra och möjliggör för svenska lärosäten att delta i internationell samverkan genom att räkna studenter inom Erasmus Mundus som avtalsstudenter.

För att fler studenter ska komma till Sverige behövs det även en bättre samordning av våra olika myndigheter och ambassader som arbetar med utlandsfrågor och här har regeringen ett viktigt ansvar att leda arbetet. Studenter måste veta att svensk högre utbildning finns och det måste vara enkelt att söka sig hit och att vara här. Eva passar också på att göra ett medskick till näringslivet.

– Att vi tar emot utländska studenter vid svenska lärosäten är otroligt viktigt, inte minst för att säkerställa vår framtida kompetensförsörjning. Jag är därför förvånad över det låga engagemanget som näringslivet i Sverige visat hittills men hoppas på att de vill visa mer intresse framöver.

Eva framhåller att det finns flera områden som väntar på näringslivets intresse, stipendier är ett sådant område men även att erbjuda studenter arbete under och efter studier är viktigt.

FREDRIK SAND STOCKHOLMS HANDELSKAMMARE



År 2030 kommer vi att sakna 70 000 högutbildade i regionen. Det är en stor utmaning för en kunskapsintensiv ekonomi och starkt kopplat till internationaliseringen av universitetsutbildningen, men också till andra förutsättningar för att attrahera dem som ska arbeta i våra företag. Ytterligare initiativ behövs för att lösa kompetensförsörjningen för Stockholmsregionen.”

Fredrik Sand ansvarar bland annat för frågor om högre utbildning, forskning och kompetensförsörjning på Stockholms Handelskammare, en näringslivsorganisation för Stockholms län och Uppsala län. För Handelskammaren är det viktigt att den högre utbildningen lockar utländska studenter. I till exempel Finland har politiken på regeringsnivå varit tydligare med strategier för internationalisering av utbildningen. Han berättar också att Globaliseringsrådet visade att incitamenten för lärosätena att internationalisera sin verksamhet är svagare än i Sverige än i andra länder.

– Regionen kommer ha en brist på över 70 000 högutbildade år 2030. Våra medlemmar behöver anställa nyexaminerade och så fort konjunkturen går upp blir det kompetensbrist i vår region, något som är tydligt ibland annat inom IT-branschen.

Kortsiktigt anser Fredrik att färre internationella studenter har en negativ inverkan på Stockholmsregionens utveckling. Flera företag är redan bekymrade över rekryteringen av medarbetare som har internationell bakgrund och kompetens. Består minskningen av internationella studenter är det förstås allvarligt också på lång sikt, menar Fredrik. Debatten om avgifterna och internationella studenter har enligt Handelskammaren bidragit till att lyfta fram andra viktiga frågor som kvalitet i utbildningen, styr signaler i utbildningssystemet och information till studenter.

– Stockholms Handelskammare är inte principiellt emot studieavgifter. På kort sikt har det kanske visat att de som själva måste betala väljer andra lärosäten än svenska. Rätt hanterat och med kompletterande åtgärder kan det detta dock utveckla kvaliteten, transparensen i systemet – något som bör underlätta studenternas val och matchningen till arbetsmarknaden. En spännande tanke är att etablera ett utländskt universitet. Det skulle kunna öka utbudet utbildningsplatser, stimulera till bättre kvalitet i svenska lärosäten samt locka svenska och internationella studenter att studera just här.

Fredrik menar att frågan om internationella studenter har viktiga beröringspunkter med cirkulär migration – när personer flera gånger flyttar över en gräns för studier eller arbete. Det finns förslag som skulle göra det lättare för både studenter att stanna och arbeta i Sverige. Här finns det konkreta förslag om upphålls- och arbetstillstånd som regeringen och riksdag har ansvar för. Hur vi hanterar frågan om internationalisering av högre utbildning, i ett litet större perspektiv, påverkar också möjligheterna med arbetskraftinvadning och för de utrikes födda som redan finns i Sverige. Det kan röra validering av examen eller möjligheter att lära sig svenska för det yrke man har.

ULLA HAMILTON STOCKHOLMS STAD



”Vikten av en intressant akademisk miljö, tillsammans med bra boende och ett bra mottagande är viktiga faktorer för att utomeuropeiska studenter ska komma hit och studera men också välja att stanna kvar och arbeta efter studier.”



Ulla Hamilton är borgarråd i Stockholms stad för moderaterna med ansvar för trafik- och arbetsmarknadsfrågor och tycker det är väldigt viktigt att den högre utbildningen lockar utländska studenter och att svenska lärosäten är attraktiva att studera vid. Hon säger att det är viktigt för Sverige och Stockholm att vara konkurrenskraftiga genom att de bästa studenterna kommer hit, studerar och arbetar. När det gäller konsekvenserna av studieavgiftsreformen har Ulla inte märkt av detta än.

– Jag har ställt frågor om det till KTH och det jag vet är att de har haft eller fortfarande har problem när det gäller att hitta ett bra stipendieprogram. Av andra lärosäten har jag inte hört något om eventuella konsekvenser.

Ulla tycker det är svårt att idag säga om studieavgiftsreformen kommer att få konsekvenser för internationaliseringen i Stockholms stad. Om den leder till att färre utomeuropeiska studenter kommer hit och studerar på lång sikt så får det naturligtvis negativa konsekvenser men det är något som hon säger inte går att dra några slutsatser om än.

När det gäller att främja internationella kontakter utifrån ett arbetsmarknadspolitiskt perspektiv så arbetar Stockholms stad och Ulla mycket genom Stockholm Business region (SBR), där hon också är ordförande. SBR:s arbete berättar hon inriktar sig mycket på att locka till sig utländska investerare till Sverige och Stockholm, och att se till att fler kommer hit också utanför Sverige och arbetar. Inom ramen för nätverket SBA (Stockholm Business Alliance) samarbetar också Stockholm med 49 andra kommuner för att attrahera investeringar från utlandet.

Hon berättar att studieavgiftsreformen i sig inte har gjort att Stockholms stad ändrat eller utvecklat sitt arbete gällande internationalisering utan det är något som funnits sedan tidigare.

– När det gäller vad andra aktörer kan göra så har akademien fått uppdraget att hitta andra stipendieformer som gör att fler studenter kan komma hit och studera.

På frågan om vad hon tror är det som är mest viktigt för att utomeuropeiska studenter ska välja att komma till Sverige för att studera säger Ulla att vikten av en intressant akademisk miljö är en sådan faktor. Sverige har ett gott rykte när det gäller miljöteknik, men också inom IT och Life Science-området. Precis som det är viktigt för att locka hit de bästa forskarna så tror hon att det också gäller studenter. Just närheten till och samverkan mellan de olika akademiska forskningsområdena är en styrka för Stockholm och Sverige gentemot andra länder.

– Avslutningsvis vill jag också tillägga att det är viktigt att det finns bra studentbostäder, och att vi tar emot studenterna på ett bra sätt för att de ska vilja stanna kvar och arbeta efter studierna. Här har vi i Stockholms stad ett ansvar, men inte ensamma. Det är viktigt att också universiteten, studentkårerna och övriga kommuner i Stockholms län hjälpts åt. Här nämner Ulla finns det ett bra samarbete mellan universitetet och SSCO, Stockholms Studentkårers Centralorganisation.



Regeringen och riksdagen behöver en nationell samlad politik och strategi för hur vi hanterar internationaliseringen av högre utbildning.”



Agneta Blom är vice rektor på Örebro universitet med ansvar för internationella frågor. Hon anser att Sverige frångick en princip om att högre utbildning ska vara avgiftsfri i samband med att studieavgiftsreformen infördes. Hon anser att det är godtagbart att reformen genomfördes men skulle samtidigt vilja se en nationell samlad politik om vikten av internationalisering av högre utbildning. En samlad politik om varför det är viktigt, och hur staten tillsammans med landets lärosäten ska arbeta med frågan mer konkret. Ett exempel som Agneta nämner är Nederländerna, som också införde avgifter, men där politikerna samtidigt beslutade om en nationell satsning för internationalisering av högre utbildning genom bland annat skapandet av kontor runt om i världen för rekrytering och generösa stipendieprogram.

- För Örebro universitet är det mycket viktigt att den högre utbildningen lockar utländska studenter. Självklart att vi måste vara internationaliserade.

Agneta ser redan idag konsekvenser av studieavgiftsreformen. Örebro universitet har idag färre utomeuropeiska studenter. Eftersom reformen infördes väldigt snabbt så har lärosätet inte kunnat ställa om och tillströmningen har därför minskat.

- På längre sikt hoppas vi naturligtvis att vi kan vända utvecklingen men då behövs en nationell samlad politik för internationalisering i Sverige, och det finns inte idag. I grunden handlar det om synen på högre utbildning och forskning.

Agneta anser också att kvaliteten på den högre utbildningen blivit sämre i samband med att färre utomeuropeiska studenter kommer till svenska universitet och studerar eftersom underlaget för att ge utbildningar försämras. Även om Örebro universitet inte är ett av de hårdast drabbade lärosätena så har två-åriga mastersutbildningar fått ställas in, vilket påverkar också andra utbildningar.

Studieavgiftsreformen kommer däremot inte få några konsekvenser för samverkan mellan akademien och näringslivet i Örebro spår Agneta, eftersom det finns en brist på diskussion och dialog kring dessa frågor. Hon tycker att regionens näringsliv bättre borde se värdet av de utländska studenterna som kommer till Örebro universitet och studerar, och menar att universitetet bör uppmärksamma dem på det. När det gäller just stipendiefrågor som många diskuterar riktar hon dock uppmärksamheten åt annat håll.

- Det finns de som anser att näringslivet ska gå in och ta ett större ansvar, men från min sida anser jag att det måste vara en statlig angelägenhet. Vi kan inte begära att företag sponsrar med stipendier. Högre utbildning ska inte vara behovsanpassad utifrån vad företagen vill ha utan ska vara en samlad kunskapsutveckling. Här har akademien och näringslivet olika roller och högre utbildning är en angelägenhet för staten och de bör därför ta ett större ansvar.

JIMMY JANSSON ESKILSTUNA KOMMUN



Vi i kommunen måste göra vad vi kan med att ordna bra bostäder och se till att studenter utanför Europa känner sig välkomna i vår stad, exempelvis genom föreningslivet.”



Jimmy Jansson är socialdemokrat och kommunstyrelsens ordförande i Eskilstuna och ser redan idag konsekvenser av studieavgiftsreformen. Detta eftersom högskolan har färre utomeuropeiska studenter, något som Jimmy beklagar då han anser att denna studentkategori vitaliserar kommunen och ger en koppling till andra delar av världen.

– Jag anser inte att kompetensförsörjningen och näringslivets utveckling står och faller i samband med studieavgiftsreformen eftersom många av de utomeuropeiska studenter som kommer hit och studerar ofta åker tillbaka hem igen efter studierna. Det som däremot är negativt är att infödda studenter mister möjligheten till ett internationellt nätverk och kontakter med omvärlden i sina studier.

När det gäller att arbeta inom kommunen för att främja internationella kontakter så ser Jimmy att det finns ett jobb att göra. Det multinationella företaget som finns i Eskilstuna drar stor nytta av de utomeuropeiska studenter som kommer till kommunen, och han har inte hört någon i näringslivet som anser att studieavgiftsreformen är bra. Jimmy Jansson anser därför också att näringslivet borde ta ett större ansvar, exempelvis genom stipendier.

– Vi har från vår sida utvecklat vårt arbete när det gäller internationalisering genom att samarbeta med Mälardalens högskola, bland annat genom att se till att det finns bra bostäder för studenterna som kommer hit genom de utbyten lärosätet har med bland annat Thailand.

Även om Jimmy tycker att regeringen och riksdagen tagit ett dumt beslut kring studieavgiftsreformen, är han inte en vän av återställare. När nu reformen är på plats så anser Jimmy att politikerna istället får hitta andra vägar för att öka internationaliseringen i Sverige, och de har därför också ett ansvar för exempelvis mer generösa stipendieprogram.

KLAS WÄHLBERG BOMBARDIER



”Om staten, regionen och lärosätena lägger grunden för ett bra stipendieprogram kan vi företag lägga ytterligare en pott för att se till att fler utomeuropeiska studenter kommer till Sverige och studerar.”

Klas Wahlberg är VD för Bombardier och ordförande för Näringslivsrådet, Mälardalens handelskammare och tycker det är väldigt viktigt att lärosätena i Sverige attraherar utomeuropeiska studenter. Han ser att Sverige är ett exportberoende land, och vi är vana vid att arbeta med personer från andra länder. Personer som har en annan etnisk bakgrund och en annan kulturell kunskap tillför väldigt mycket och är en avgörande framgångsfaktor. Han berättar att 70 procent av allt Bombardier gör handlar om export.

– Vi ser inga konkreta förändringar med studieavgiftsreformen idag men många utomeuropeiska studenter som kommer hit studerar några år och söker därefter jobb. Därför kommer vi säkert se konsekvenser av reformen längre fram i och med att vi om några år också har en demografisk utmaning i samband med att ungdomskullarna går drastiskt ner.

Klas berättar att det idag är 120 000-130 000 ungdomar i en årskull men att det om några år kommer gå ner till 80-85 000 ungdomar, vilket gör att det kommer bli vara svårt att fylla platserna på universitet och högskolor och därmed bli svårt att hitta kompetent arbetskraft för företagen. Att säga att Sverige står inför en akut kompetensbrist och minskad konkurrenskraft tycker han inte stämmer, men däremot att vi på längre sikt behöver hitta bra lösningar då det finns en tröghet i systemet.

– Vi välkomnar studieavgiftsreformen då vi anser att svenska lärosäten ska konkurrera med hög kvalitet, inte med att utbildningarna är gratis. Men

vi saknar ett viktigt element och det är kraftfulla stipendieprogram, något som de har i till exempel USA. Möjlighet till stipendier där företag går in och hjälper till under vissa kriterier, exempelvis anställning i bolaget efter avslutade studier.

Klas anser att företagen kan bidra till regionala stipendier för utländska studenter men att de inte kan dra hela lasset själva. Han menar att staten måste gå in med pengar och genom studieavgifterna lägga grunden för ett bra stipendiesystem. Även lärosätena och regionen behöver vara delaktiga. Klas berättar att Bombardier redan idag köper uppdragsutbildning från KTH för ingenjörer men skulle kunna göra mer i framtiden.

– Avslutningsvis vill jag tillägga att Sverige är ett litet land, långt bort i en avkrok, och vi har svårt att konkurrera med länder som exempelvis Storbritannien, som har nytta av både språket och kontakter med sina forna kolonier. I valet mellan dessa två länder är det många som väljer Storbritannien om vi inte ser till att skapa morötter för utomeuropeiska studenter att komma hit. Vi behöver fler som kommer till Sverige för att studera, och när nu Sveriges lärosäten tar ut avgifter är det viktigt att de studenter som kommer hit får en utbildning som håller hög kvalitet.

Utmaningar framöver

Mälardalsrådet vill bidra till en diskussion som syftar till att säkerställa att vi i framtiden kan attrahera och ta emot studenter från andra länder, inom och utom Europa, vid lärosäten i regionen. Det är bra för hela regionens utveckling. Utan att ta ställning till vilka åtgärder som är viktigast listar vi här ett antal områden som förtjänar fortsatt diskussion och analys. Mälardalsrådet kommer ta initiativ till att regionens aktörer kan mötas för att diskutera nedan-

stående och andra utmaningar.

Utmaningarna och områdena för fortsatt diskussion bygger på svaren i enkäten och intervjuerna. De baseras även på en öppen fråga i slutet av enkäten där respondenterna fritt fick kommentera vad som krävs för att vi ska säkerställa god internationalisering i framtiden. 43 av 64 respondenter tog tillfället i akt att ge sådana kommentarer.

Utmaningar och ämnen för fortsatt diskussion

• Stipendier

Stipendier är den åtgärd flest lärosätesföreträdare anger som viktig för att attrahera studenter från avgiftspliktiga länder. En diskussion bör föras om vilka som ska omfattas av stipendierna, men också vad stipendierna ska kunna användas till. Flera tar upp vikten av att inresande studenter måste ha råd med de dyra levnadsomkostnaderna i Sverige. Flera personer efterlyser också mer engagemang från näringslivet i stipendiefrågan.

• Utbildningens kvalitet

Kvalitetsfrågor är ständigt på agendan i svensk högskoledebatt. Den diskussion som förs bör även utvecklas till att omfatta diskussionen om hur vi åstadkommer och synliggör god kvalitet på ett sätt som når fram till studenter från avgiftspliktiga länder.

• Nationell och regional strategi för internationalisering

Många respondenter i undersökningen pekar på behovet av en uppdaterad nationell strategi för internationalisering. Ett helhetsgrepp behöver tas nu när avgifterna har införts och vi kan se konsekvenserna av dem. Eventuellt kan det också vara relevant att formulera en regional strategi på samma tema.

• Starkare engagemang från näringslivet

Många lärosätesföreträdare efterlyser ett större engagemang från näringslivet i frågan om en internationaliserad högskola. Mälardalsrådet kommer ta initiativ till att föra samman politiker, akademi och näringsliv för att fortsätta identifiera hur alla parter kan samverka för att regionen ska attrahera fler internationella studenter.

• Studenternas studiesociala situation

Det är viktigt att studenter som kommer till Sverige är trygga i att det finns en god boendesituation och att allt det som påverkar studenten, men som inte direkt handlar om studierna, fungerar. Det finns fortfarande ingen lösning på utmaningen att erbjuda inresande studenter garanterad bostad samtidigt som bostadsbristen för studenter som redan studerar här löses. Detta kommer förtjäna fortsatt stort utrymme i strävan efter utvecklad internationalisering.

• Avgifternas förekomst och storlek

Ofrånkomligen verkar debatten om huruvida avgifter är bra eller dåligt och dess storlek att fortsätta. Mälardalsrådet tar inte ställning om avgifter är bra eller dåligt men uppmanar alla, oavsett ståndpunkt, att diskutera internationaliseringen ur ett större perspektiv i linje med ovanstående punkter.

Metod

Enkätstudien och djupintervjuerna har genomförts av Agenda PR på uppdrag av Nicke Grundberg, processledare för Stjärnbildning, Mälardalsrådet.

Enkäten besvarades av 64 av totalt 140 respondenter vid följande lärosäten: Ersta Sköndal Högskola, Försvarshögskolan, Karolinska institutet, Konstfack, Kungliga Konsthögskolan, Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, Kungliga Tekniska Högskolan, Mälardalens Högskola, Operahögskolan, Södertörns Högskola, Stockholms universitet, Tekniska högskolan, Uppsala universitet och Örebro universitet.

Totalt deltog respondenter från 14 av de 18 lärosätena i regionen som erbjuder program och kurser för internationella studenter. Respondenterna bestod av studierektorer och programansvariga vid lärosätenas olika institutioner samt av personer med lärosätesövergripande ansvar för internationalisering.

Enkäten genomfördes under perioden 21 mars till 3 april 2012.

Urvalet av respondenter har gjorts utifrån att de dels befinner sig i positioner där de representerar ett stort samhällsintresse, dels har mycket goda insikter i hur arbetet med internationalisering bedrivs på lärosätena och hur studieavgifterna påverkat dem. Vad Mälardalsrådet känner till är detta den första studien som görs kring hur avgifterna påverkat lärosätena i just Stockholm-Mälardalenregionen.

Intervjuerna genomfördes via telefon under perioden 29 mars till den 4 april. Åtta intervjuer gjordes. Samtliga intervjuade har fått ge synpunkter på och godkänna textavsnitten där de själva medverkar i rapporten.

Mälardalsrådet är en samverkansorganisation för kommuner och landsting i Stockholm-Mälardalen. Vi stärker regionens internationella konkurrenskraft genom att vara en mötesplats för politik, näringsliv och akademi.

Stjärnbildning drivs av Mälardalsrådet tillsammans med regionens aktörer för att utveckla och synliggöra Stockholm-Mälardalen som kunskapsregion.



Mälardalsrådet
Hantverkargatan 3H, 105 35 Stockholm
Tel: 08-508 290 03
kansliet@malardalsradet.se
www.malardalsradet.se